

consideration and resolution of tax disputes between taxpayers and tax authorities. Special attention is devoted to the problems that reduce the effectiveness of tax litigation proceeded by courts and state tax authorities. Grounded ways for legal and organizational solutions of such problems.

Keywords: tax dispute, administrative offense, jurisdictional proceedings, State Tax Service of Ukraine, local general courts, specialized courts.

УДК 346.543.001.76

В. П. Кохан

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РЕСУРСИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТИ ІНВЕСТУВАННЯ

В умовах постіндустріальної економіки, яка характеризується інноваційною спрямованістю своїх процесів, визначального значення набувають нові фактори її розвитку у порівнянні з факторами економіки доіндустріального та індустріального суспільства.

Інноваційна економіка як економіка постіндустріального суспільства відрізняється від попередніх стадій за трьома критеріями. По-перше, її виробничим ресурсом виступають знання, інформація, тоді як у доіндустріальній та індустріальній економіці такими ресурсами були, відповідно, сировина та енергія. По-друге, за переважаючим характером виробництва, яким тут є обробка, а не видобуток (доіндустріальна) чи виготовлення (індустріальна). По-третє, різняться ці стадії економіки за видом провідної технології, яка в інноваційній економіці є наукомісткою, тоді як перші дві стадії характеризувалися трудовістю і капіталомісткою технологіями [1, 62].

Як слушно доводить М. К. Ахмятов, однією із закономірностей розвитку економіки знань є інтелектуалізація підприємництва (або *праці* — курсив авторки. — В. К.), виражена у зростанні ролі нематеріальних ресурсів, особливо інтелектуальних у формуванні конкурентоздатності підприємницьких структур; зміні продукту праці — від матеріального до інтелектуального; зміні типу підприємництва — від трудового до інтелектуального, який характеризується зростанням рівня освіченості, духовності та соціальної орієнтації підприємницької діяльності [2, 13].

Розвиток науково-технічного прогресу і процеси інтернаціоналізації праці вплинули на зміст трудової діяльності людини, зумовили появу нових вимог до кваліфікації працівників, потреба в яких раніше була відсутня. Так, у середині ХХ століття конкурентоспроможними на ринку праці вважалися працівники, які мають освіту і практичний досвід роботи за фахом, навички роботи з машинами, автоматами. У сучасних умовах сформувався інший перелік критеріїв конкурентоспроможності, який складається з таких якостей, як: творча та ділова активність, мобільність, володіння комп'ютером, іноземними мовами, комунікабельність, вміння працювати у віртуальному просторі. Отже, сучасній людині, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці, необхідно

відповідати потребам економіки, в якій переважає інноваційний тип господарювання.

Конкурентоспроможність національної економіки залежить від того, наскільки успішним є впровадження і застосування інноваційного способу господарювання, заснованого на процесі інтелектуалізації праці. Його основним виробничим ресурсом визнається інтелектуально-кадровий потенціал, тобто висококваліфіковані працівники, які володіють знаннями та здатні їх генерувати. Зв'язок між кваліфікованими кадрами і економічними темпами розвитку має взаємний характер.

Підготовка кадрів, здатних ефективно керувати інноваційними процесами, розробляти і реалізовувати інноваційні проекти, варто визнати одним із пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Без змін до підходів розуміння людського ресурсу неможливо побудувати нову життєздатну економічну систему. Тому завдання держави в умовах запровадження в Україні інноваційної моделі економічного розвитку підтримувати розвиток інтелектуальних ресурсів інноваційної діяльності, зокрема, шляхом здійснення їх інвестування.

Зазначена проблематика розглядалася загалом в економічній науці, насамперед в аспекті розуміння значення людських ресурсів у діяльності підприємства. Уже на рівні підприємства кваліфіковані кадри або персонал визнаються його активом, який потребує, як і будь-який інший актив, стимулювання, оскільки таким чином забезпечується зростання продуктивності виробництва і примноження доходів підприємства.

Питання інвестиційної привабливості людського капіталу і, зокрема, наукового потенціалу були предметом дослідження багатьох вчених-економістів, як-от О. В. Гук і О. В. Коробейник [3], В. В. Атюшкіної [4], О. О. Смірнова [5], А. Л. Скрипник [6], В. М. Петюх [7], Ю. Гончарова [8]. Проте, вважаємо, роль кваліфікованих кадрів у здійсненні інноваційної діяльності потребує додаткового висвітлення з правової точки зору, насамперед, у сфері їх розвитку та підтримки шляхом здійснення цільових капіталовкладень.

Метою статті є визначити поняття інвестування в інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності; з'ясувати складові їх інвестиційної привабливості; визначити суб'єктів інвестування в інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності і роль держави у цьому.

Об'єктом дослідження даної статті виступає категорія людських ресурсів, задіяних в інноваційній діяльності або сфері. Це інтелектуальні ресурси виокремлені за галузевим критерієм, які зайняті в секторі інноваційної економіки.

До складу цього поняття входять такі категорії: (1) наукові і науково-педагогічні працівники, які здійснюють наукову і науково-технічну діяльність відповідно до однойменного Закону [9]; (2) фахівці з питань менеджменту інноваційної діяльності; (3) державні службовці органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо формування та реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності [10]; інші особи, зайняті в інноваційній сфері.

На нашу думку, важливо врегулювати діяльність не лише професійних суб'єктів із здійснення наукової та науково-технічної діяльності, якими є вчені

і наукові працівники, але й тих суб'єктів, для яких цей вид діяльності не є основним. Останні складають зміст категорії «інші особи, зайняті в інноваційній сфері».

В юридичній літературі під впливом розвитку інноваційного законодавства актуальності набуває правовий статус фізичних осіб як учасників інноваційних відносин. Зокрема, С. О. Сільченко пропонує низку принципів нормативної регламентації правового статусу фізичних осіб, які здійснюють наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність, до яких відносить: принцип збереження змісту та обсягу існуючих прав і свобод людини і громадянина; принцип єдності і диференціації правового регулювання; принцип розширення договірному регулювання відносин фізичних осіб, які здійснюють наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність [11, 99].

До осіб, зайнятих в інноваційній сфері, з нашого погляду, варто віднести: (а) працівників, які працюють на посадах, не віднесених до посад наукових працівників, та результатом трудової діяльності яких є створення об'єктів права інтелектуальної власності або інноваційного продукту; (б) фізичних осіб-підприємців незалежно від виду здійснюваної ними діяльності за умови створення об'єктів права інтелектуальної власності, що є результатом проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт, або інноваційного продукту; (в) фізичних осіб, які не зареєстровані як підприємці, незалежно від їх професії та місця роботи за умови створення у позаробочий час об'єктів права інтелектуальної власності, що є результатом проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт, або інноваційного продукту; (г) творчі колективи, що діють на підставі договору про просте товариство за умови створення ними у позаробочий час об'єктів права інтелектуальної власності, що є результатом проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт, або інноваційного продукту [12, 103–104].

Інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності — складова ширшого поняття «інтелектуальний капітал», який умовно прийнято поділяти на дві складові: (1) людський капітал, втілений в працівниках компанії у вигляді їх досвіду, навичок, управлінських і лідерських якостей, здібностей до нововведень та (2) інтелектуальну власність, втілену у патентах, ліцензіях, торгових марках, а також інформаційні системи у вигляді бази даних, електронних мереж [13, 357].

За теорією І. Нонака і Г. Такеучі розрізняють два види знання: неявне і явне, між якими відбувається безперервна взаємодія. Неявне знання загалом виражається у накопиченому досвіді, сукупності визначених навичок їх носіїв — працівників. Воно і є інтелектуальним капіталом, стратегічним нематеріальним ресурсом підприємства. Явне знання передається і зберігається на матеріальних носіях інформації — книгах, у банках даних, через Інтернет. Воно є результатом втілення неявного знання, отримує матеріальне вираження та економічний зміст, належить на праві власності чи на підставі іншого титулу конкретним суб'єктам господарювання. В сучасних умовах становлення інно-

ваційної економіки актуалізується процес управління перетворенням неявного знання (інтелектуального капіталу) в явне (інтелектуальну власність підприємства) [14].

Відомо, що інвестиції в людський капітал — це будь-які дії, що сприяють розвиткові його активів. До основних активів інтелектуальних ресурсів інноваційної діяльності належать: знання, здобуті шляхом загальної і вищої освіти, навчання в аспірантурі і докторантурі, самовдосконалення, а також вміння і компетентність; ділові і моральні риси, зокрема, здатність до саморозвитку; професійна мотивація; володіння інформацією (інформованість); здоров'я; мобільність.

Інвестиції в інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності можна класифікувати за видом активу, тобто цільовими витратами на:

- підвищення кваліфікації, підготовку і перепідготовку кадрів;
- професійне самовдосконалення, іншу додаткову освіту;
- виховання ділових і моральних якостей, серед яких цінними є вміння підтримувати нормальні стосунки в колективі і налагоджувати ділові контакти, інтелектуальна мобільність, корпоративність, духовна стабільність;
- формування і зміцнення професійної мотивації;
- інформаційну мобільність — здатність до оволодіння інформацією з метою її подальшого використання;
- охорону здоров'я;
- переміщення фахівців та членів їхніх сімей, зумовлені специфікою інноваційного виробництва.

Аналіз вітчизняного інвестиційного законодавства свідчить, що інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності або ширше людський капітал не виокремлюється законодавцем як об'єкт інвестиційної діяльності. Однак це не означає неможливість інвестування у ці ресурси. Перелік об'єктів інвестиційної діяльності визначений законом як невичерпний. Так, згідно з ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність» об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях та сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права [15]. Отже, інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності належать до групи інших об'єктів інвестиційної діяльності.

З метою дослідження інвестиційної привабливості інтелектуальних ресурсів, спершу, вважаємо, необхідно надати визначення інвестицій в інтелектуальні ресурси. Поняття інвестицій має як економічне, так і правове змістовне наповнення. З економічної точки зору вони є капіталом, а інвестиційна діяльність — процесом розміщення капіталу. Підхід правової науки до інвестицій має інший акцент — право власності. Інвестиціями тут визнаються всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність»). Відповідно інвестиційна діяльність розглядається як сукупність

практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій (ч. 1 ст. 2 Закону) [15].

Інвестиції в інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності — це цільові витрати на підтримку і розвиток активів інтелектуальних ресурсів, виражені у грошовій, майновій або інтелектуальній формах. Приміром, інвестиціями будуть кошти підприємства, спрямовані на встановлення додаткових грошових заохочень працівників за оволодіння новими вміннями і навичками, оновлення технологій виробництва та придбання нового устаткування, проведення семінарів і тренінгів з персоналом з метою їх професійного зростання та підвищення кваліфікації.

Як зазначалося, рушійною силою інноваційно орієнтованої економіки України є кадровий потенціал, який забезпечує рух всіх її структурних елементів — інновацій, інноваційної діяльності та інноваційної інфраструктури. Серед його функцій пріоритетною є продукування і застосування нових знань, що досягається шляхом розробки і впровадження інноваційних проектів. На перший план при цьому виступає стимулювання такого його активу, як знання, кваліфікація, компетентність. Тому не дивно, що інтелектуальне забезпечення кадрового потенціалу інноваційної сфери має визнаватися основним напрямом інвестування.

Особлива роль у інтелектуальному забезпеченні науки та інноваційного розвитку належить державі. Нею установлюється нормативне забезпечення сектора науки і освіти, забезпечується здійснення підготовки високопрофесійних кадрів через систему державних вищих навчальних закладів, магістратури, а також аспірантури і докторантури. До того ж держава регулює порядок здійснення інвестиційної діяльності шляхом реєстрації, ліцензування, встановлення вимог та обмежень, визначення економічних нормативів і застосування заходів впливу.

Залежно від виду інтелектуального забезпечення необхідно виділити низку напрямів державного інвестування інтелектуальних ресурсів інноваційної діяльності. Це вкладання коштів в:

- підготовку кваліфікованих фахівців з питань менеджменту інноваційної діяльності, в тому числі, державних службовців і службовців органів місцевого самоврядування у різних галузях інноваційної діяльності;

- організацію та проведення наукових конференцій, семінарів, форумів та інших наукових заходів, створення центрів наукової та інноваційної інформації;

- забезпечення співпраці науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів і підприємств, які реалізують інноваційні проекти;

- розширення взаємодії провідних національних і зарубіжних науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів шляхом створення спільних програм обміну фахівцями, виконання спільних програм інноваційного розвитку;

- забезпечення сталого обсягу наукового знання, існуючого в державі, його відтворення і примноження;

— створення умов для зниження рівня наукової еміграції та забезпечення підтримки соціальних зв'язків фахівців з державою у випадку їх виїзду за кордон на постійне місце проживання.

Уже декілька років поспіль Державним департаментом інтелектуальної власності проводяться всеукраїнські науково-практичні конференції «Проблеми підготовки фахівців з питань інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності», що свідчить про потребу економіки держави у вказаних спеціалістах. Поширення інформації і знань у галузі інтелектуальної власності і пов'язаними з нею питаннями сприяло залученню населення шляхом запровадження освітніх програм для різних груп населення — державних службовців, студентів, школярів. На сьогодні 16 вищих навчальних закладів готують фахівців у цій сфері, впроваджені заняття з основ інтелектуальної власності у низці шкіл [16].

Важливими напрямками підготовки фахівців Микола Паладій вважає такі: розвиток міжнародного співробітництва з питань освіти у сфері інтелектуальної власності шляхом створення міжнародного навчально-наукового центру та запровадження освітньої діяльності, пов'язаної з реалізацією міжнародних магістерських програм підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності, трансферу технологій та інноваційної діяльності; удосконалення науково-методичного забезпечення освітньої діяльності; створення умов для підготовки наукових кадрів у сфері інтелектуальної власності; охоплення навчанням у сфері інтелектуальної власності нових категорій населення, насамперед шкільної молоді [16].

Висновки. За результатами проведеного дослідження визначено зміст поняття інвестицій в інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності як цільових витрат на підтримку і розвиток активів інтелектуальних ресурсів, виражених у грошовій, майновій або інтелектуальній формах.

Запропоновано види інвестування в інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності за цільовими витратами і напрямками інтелектуального забезпечення. Потребують наукового опрацювання проблеми інвестування окремих напрямів інтелектуального забезпечення інноваційної діяльності, як-от підготовки кваліфікованих фахівців з питань менеджменту інноваційної діяльності, в тому числі державних службовців і службовців органів місцевого самоврядування у різних галузях інноваційної діяльності, що буде предметом подальших наших правових досліджень.

Література

1. Грипєв В. В. Инноватика / В. В. Грипєв, В. А. Гусєв. — Х. : ИСМА, 2010. — 352 с.
2. Ахмятов М. К. Концепция интеллектуального обеспечения инновационного развития предпринимательства : автореф. дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05 / Мавлит Калимович Ахмятов. СПб., 2010. — 44 с.
3. Гук О. В. Кадрове забезпечення інноваційної діяльності вітчизняних та зарубіжних підприємств [Електронний ресурс] / О. В. Гук, О. В. Коробейник // Проблеми системного підходу в економіці. — 2010. — № 4. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPB/2010_4/Korobeynik_410.htm.

4. Атюшкіна В. В. Инвестиции в научный потенциал кадров и их эффективность / В. В. Атюшкіна, Е. В. Ищенко // Вестник Восточноукраинского государственного университета. Сер. Экономика. — 1996. — № 1. — С. 131–134.
5. Смірнов О. О. Інвестиції у розвиток кадрового потенціалу підприємства як передумова досягнення конкурентоспроможності // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. — 2004. — Вып. 189, т. 4. — С. 983–989.
6. Скрипник А. Л. Результативність організаційно-економічного механізму кадрового забезпечення як чинник інвестиційної привабливості України // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. — 2004. — Вып. 1. — С. 49–53.
7. Петюх В. М. Кадрова складова інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. тр. 2000. С. 269–270.
8. Гончаров Ю. Научный потенциал как фактор развития инновационно-инвестиционной системы Украины / Ю. Гончаров, А. Касич // Экономика Украины. — 2007. — № 3. — С. 42–51.
9. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13 груд. 1991 р. № 1977 // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 12. — Ст. 165.
10. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи: розпорядження КМУ від 17 черв. 2009 р., № 680-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.
11. Сільченко С. О. Щодо засад правового статусу фізичних осіб як учасників інноваційних відносин // Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 черв. 2011 р. / редкол.: С. М. Прилишко, Ю. Є. Атаманова, Д. В. Задихайло. Х.: ФІНН, 2011. С. 97–101.
12. Кохан В. П. До питання про правовий статус наукових працівників у проекті Інноваційного кодексу // Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 черв. 2011 р. / редкол.: С. М. Прилишко, Ю. Є. Атаманова, Д. В. Задихайло. — Х.: ФІНН, 2011. — С. 101–106.
13. Петрухіна Е. В. Роль інтелектуального капітала в забезпеченні інноваційного розвитку підприємств // Проблемы развития инновационно-креативной экономики: сб. докладов по итогам междунауч.-практ. конф., г. Москва, 29 марта — 9 апр. 2010 г. / под общ. ред. О. Н. Мельникова. — М.: Креативная экономика, 2010. — С. 356–360.
14. Емельянова Е. А. Передача неявных знаний как фактор формирования кластеров и повышения инновационной активности бизнеса [Электронный ресурс] // Современные проблемы науки и образования. 2012. № 1. Режим доступа: <http://www.science-education.ru/101-5439>.
15. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 верес. 1991 р. № 1560 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.
16. Сайт Державного департаменту інтелектуальної власності. — Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/conf9.html>.

Анотація

Кохан В. П. Інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності як об'єкти інвестування. — Стаття. У статті визначено зміст поняття інвестицій в інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності; запропоновано класифікацію інвестування за цільовими витратами і напрямками інтелектуального забезпечення. Розглянуто взаємодію неявного і явного знання.

Ключові слова: інтелектуальні ресурси, знання, інноваційна діяльність, об'єкти інвестування.

Аннотация

Кохан В. П. Интеллектуальные ресурсы инновационной деятельности как объекты инвестирования. — Статья.

В статье определено содержание понятия инвестиций в интеллектуальные ресурсы инновационной деятельности; предложены классификации инвестирования в интеллектуальные ресурсы инновационной деятельности по целевым издержкам и направлениям интеллектуального обеспечения. Рассмотрено взаимодействие неявного и явного знания.

Ключевые слова: интеллектуальные ресурсы, знание, инновационная деятельность, объекты инвестирования.

Summary

Kokhan V. P. Intellectual resources of innovative activity as the objects of investment activity. — Article.

In the article the concept of investment in intellectual resources of innovative activity has been determined; it has been proposed to classify the investment in intellectual resources of innovative activity by target costs and kinds of intellectual support. The interference of implicit and explicit knowledge has been considered.

Keywords: intellectual resources, knowledge, innovative activity, investment objects.

УДК 349.6:349.41:656.2

У. В. Антонюк

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ

Екологічна оцінка транспортної системи показує, що вона приносить суттєві (навіть, невідворотні) збитки навколишньому природному середовищу, так один автомобіль в середньому за рік поглинає 1 тону кисню та викидає в атмосферу до 600–800 кг вуглекислого газу, 40 кг оксидів азоту та 200 кг незгорілих вуглеводнів [1, 191]. Негативного впливу в процесі експлуатації різних видів транспорту зазнає не лише атмосферне повітря, але і водні об'єкти, землі, ґрунти, рослинний, тваринний світ тощо. При цьому питома вага забруднень навколишнього природного середовища припадає на залізничний транспорт, який виступає складовою єдиної транспортної системи України і являє собою виробничо-технологічний комплекс організацій, підприємств транспорту загального користування, призначений для забезпечення потреб суспільного виробництва і населення країни в перевезеннях у внутрішньому і міжнародному сполученнях та надання інших транспортних послуг усім споживачам без обмежень за ознаками форми власності та видів діяльності тощо [2].

Залізничний транспорт в Україні найбільш пристосований до масових перевезень вантажів. Позитивна тенденція розвитку економіки країни також створює передумови і для подальшого збільшення пасажироперевезень у приміському сполученні на 45–55 % до 2012 року [3, 7]. Так обсяг пасажирообороту на залізничному транспорті в межах Івано-Франківської області у 2000 році становив 51,8 млрд пас. км, у 2002-му — 50,5 млрд пас. км, у 2004-му — 51,7 млрд пас. км, у 2005-му — 52,7 млрд пас. км, а у 2006-му — 55,3 млрд пас. км [4, 121]. Забезпечити сьогодні попит населення в залізничних перевезеннях з огляду на існуючий морально і фізично застарілий рухомий склад практично неможливо, оскільки близько 40% вагонів електропоїздів і 45 % вагонів дизель-поїздів виробили свій моторесурс. Зокрема, до 80 % пасажирських вагонів, електро- та дизель-поїздів експлуатуються по двадцять і більше років та підлягають списанню [5, 86]. Крім того, незважаючи на всі ці труднощі, експлуатація залізничного транспорту призводить до негативного і навіть згубного